

Η Δημόσια Εκπαίδευση στην Ελλάδα

Όψεις και τάσεις μιας αναδυόμενης ιδιωτικοποίησης

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ
ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Greek Federation of
Secondary Education
State School Teachers

Διδασκαλική
Ομοσπονδία Ελλάδας
Greek Primary Teachers'
Federation

Education International
Internationale de l'Éducation
Internacional de la Educación
Bildungsinternationale

Εισαγωγή

Η εκπαίδευση ως κοινωνικός θεσμός, ως κοινωνικό οργανωτικό σχήμα, ως πλαίσιο ανάπτυξης και αναπαραγωγής ενός κοινωνικού σχηματισμού, αλλά και ως θεμελιώδης ανθρωπιστική αξία, υπήρξε ανέκαθεν ένα πεδίο ιδεολογικών, πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών αντιπαραθέσεων. Είναι γεγονός ότι τα εκπαιδευτικά συστήματα σε ολόκληρο τον κόσμο και οι ιστορικές διαδρομές που ακολούθησαν αντικατοπτρίζουν τις ιδεολογικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα σε κάθε γωνιά της γης στο πέρασμα του χρόνου. Τα οργανωτικά σχήματα που αποκτούν τα εκπαιδευτικά συστήματα είναι στην ουσία οι συμβολικές αναπαραστάσεις της οικονομικής και της πολιτικής οργάνωσης των κοινωνικών σχηματισμών που υπηρετούν. Στην εκπαίδευση μπορεί να δει κανείς το καθρεφτίζον είδωλο της κοινωνίας. Από την άποψη αυτή, η διαχείριση των εκπαιδευτικών θεσμών από το πολιτικό σύστημα στην ουσία δεν κάνει τίποτε άλλο από το να οργανώνει και να σχηματοποιεί τις λειτουργίες της εκπαίδευσης σύμφωνα με τα ιδεολογικά και τα οικονομικά προτάγματα που το πολιτικό σύστημα υπηρετεί. Και είναι, πολλές φορές, αυτές οι πολλές μικρές ή μεγαλύτερες λεπτομέρειες που χαρακτηρίζουν τις εκπαιδευτικές δομές και λειτουργίες οι οποίες δείχνουν τελικά ποιο είναι το ιδεολογικό πλαίσιο τόσο της εκπαίδευσης όσο και της κοινωνίας συνολικότερα.

Κάθε προσπάθεια ιδιωτικοποίησης της εκπαίδευσης είναι σίγουρο ότι θα συναντήσει σθεναρές αντιδράσεις από ολόκληρο σχεδόν το κοινωνικό σώμα, αλλά ακόμα περισσότερο από το «ενδιαφερόμενο» κοινωνικό σώμα. Και μάλιστα θα είναι το ίδιο κοινωνικό σώμα που τα παλαιότερα χρόνια αγωνίστηκε για τον δημόσιο χαρακτήρα της εκπαίδευσης, αγωνίστηκε για την καθιέρωση της δημόσιας και δωρεάν εκπαίδευσης, ενώ ακόμα και σήμερα αγωνίζεται για την προάσπιση της. Ωστόσο, εδώ και μερικά χρόνια, αυτό το ίδιο ενδιαφερόμενο κοινωνικό σώμα αρχίζει να αντιλαμβάνεται ότι **οι κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες έχουν ήδη δημιουργήσει έναν πολιορκητικό κριό ο οποίος προσπαθεί να δημιουργήσει συνθήκες ιδιωτικοποίησης όλων των βαθμίδων του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας**. Οι εκπαιδευτικοί κάθε βαθμίδας και τα συνδικαλιστικά τους όργανα, οι οικογένειες και οι ίδιοι οι εκπαιδευόμενοι, καθημερινά έρχονται αντιμέτωποι με όλο και περισσότερα φαινόμενα μια ανερχόμενης τάσης ιδιωτικοποίησης σε όλο το εύρος του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Οι εκπαιδευτικοί, ως επιστήμονες, ως επαγγελματίες, ως λειτουργοί, αλλά και ως μέλη οικογενειών, βιώνουν καθημερινά πολλές εκφάνσεις των φαινομένων αυτών. Στο ίδιο πλαίσιο, οι οικογένειες, εκτός από το βιωματικό στοιχείο της εκπαίδευ-

σης των μέσω των παιδιών τους, βλέπουν μεγάλα τμήματα του εισοδήματός τους να δαπανώνται για εκπαιδευτικές παροχές σε ιδιωτικούς φορείς. Και εύλογα διερωτάται κανείς ποιο είναι το όριο της ιδιωτικοποίησης της εκπαίδευσης. Είναι οι νόμοι που την ιδιωτικοποιούν ή οι καθημερινές εκπαιδευτικές και κοινωνικές πρακτικές που ταλανίζουν το ενδιαφερόμενο κοινωνικό σώμα;

Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις των εκπαιδευτικών, που καλύπτουν το σύνολο του σχολικού συστήματος της χώρας, η Διδακταλική Ομοσπονδία Ελλάδας (Δ.Ο.Ε.) και η Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης (Ο.Λ.Μ.Ε.), αντιλαμβάνόμενες την επικαιρότητα τόσο του χρονικού σημείου όσο και του κοινωνικοϊστορικού και πολιτικού πλαισίου, θεωρούν ότι το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αντιμετωπίζει ευθέως μια ανερχόμενη τάση ιδιωτικοποίησης φτάνοντας σχεδόν στο όριο όπου μια πιο οργανωμένη και ίσως και πιο «βίαιη» ιδιωτικοποίηση εμφανίζεται να βρίσκεται προ των πυλών.

Η εν λόγω παρέμβαση, πέρα από την ανάδειξη του ζητήματος μέσα από θεωρητικά, ερευνητικά και ερμηνευτικά εργαλεία, αποσκοπεί ευθέως σε μια ευρύτερη ανασύνθεση και αναδιάταξη δυνάμεων με ένα και μοναδικό σκοπό: **τη θωράκιση και την περαιτέρω αναβάθμιση του δημόσιου και κοινωνικού χαρακτήρα του εκπαιδευτικού μας συστήματος ως της πλέον κατάλληλης στρατηγικής για ουσιαστική ανάπτυξη, ευημερία, κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή**.

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στη μελέτη του φαινομένου της αναδυόμενης ιδιωτικοποίησης της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Για τον λόγο αυτόν, αποφασίστηκε να συμπεριληφθούν στη μελέτη πολλαπλές προσεγγίσεις του φαινομένου, ώστε να δοθεί μια ολιστική διάσταση. Ειδικότερα, η μελέτη αυτή στοχεύει στη διερεύνηση του φαινομένου της ιδιωτικοποίησης της ελληνικής πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αναδεικνύοντας ζητήματα όπως:

- τη θεωρητική προσέγγιση του φαινομένου της ιδιωτικοποίησης της εκπαίδευσης
- τη μελέτη των οικονομικών πτυχών της ιδιωτικής και της σκιώδους εκπαίδευσης
- τη μελέτη των νομικών πτυχών και του θεσμικού πλαισίου που αφήνουν πρόσφορο έδαφος για την «παράτυπη» ιδιωτικοποίηση
- την ανάλυση περιεχομένου των αποφάσεων και των κειμένων της Διδακταλικής Ομοσπονδίας Ελλάδας (Δ.Ο.Ε.) και της Ομοσπονδίας Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης (ΟΛΜΕ) σε κείμενα που αφορούν την ιδιωτικοποίηση της ελληνικής δημόσιας εκπαίδευσης
- τη μελέτη της διαμόρφωσης των στάσεων των εκπαιδευτικών ως προς τη διαδικασία ιδιωτικοποίησης της ελληνικής πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Σημαντικά ευρήματα

Στην Ελλάδα, με την πάροδο του χρόνου, ανάμεσα στα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση τείνουν μειούμενες. Οι δαπάνες για την εκπαίδευση αποτελούν μία από τις πιο θεμελιώδεις κατηγορίες των δημοσίων δαπανών. Παρόλο που υπήρξε αύξηση των δαπανών για την εκπαίδευση του από το 2000 μέχρι το 2010, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης κατά τα έτη 2012-2016 παρατηρήθηκε σημαντική μείωση της δημόσιας χρηματοδότησης για την εκπαίδευση. Αξίζει επίσης να αναφερθεί πως το ίδιο χρονικό διάστημα υπήρξε μια «μετατόπιση» των δημοσίων δαπανών από τη δευτεροβάθμια προς την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Μελετώντας τις δαπάνες του κρατικού προϋπολογισμού για την εκπαίδευση, αξιοποιώντας τις επεξεργασίες όλων των φορέων που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της εκπαιδευτικής πολιτικής, εμφανίζεται ότι το ποσοστό που αναλογεί σε μισθούς και αποζημιώσεις των εργαζομένων αυξήθηκε σε σχέση με το ποσοστό των δαπανών για υποδομές και εξοπλισμό. Οι δαπάνες για την ιδιωτική εκπαίδευση μειώθηκαν σημαντικά, από 3,3 δισ. ευρώ το 2009 σε 2,1 δισ. ευρώ το 2016 (μείωση πάνω από 33,3%). Πιο συγκεκριμένα, οι δαπάνες για σκιώδη εκπαίδευση (υπηρεσίες φροντιστηρίων, ιδιαίτερα μαθήματα, εκμάθηση ξένων γλωσσών εκτός σχολείου, καθώς και υπηρεσίες παιδαγωγών, παιδοκόμων και μπίμπι σίτερς) ως ποσοστό των δαπανών για δημόσια εκπαίδευση είναι περίπου 34,7%. Επίσης οι δαπάνες για τη σκιώδη εκπαίδευση ως ποσοστό των συνολικών δαπανών για την ιδιωτική εκπαίδευση είναι 40,1%.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, **οι εκπαιδευτικοί ανησυχούν σε μεγάλο βαθμό για το «αποικιοποίηση» της δημόσιας εκπαίδευσης από κοινωνικές πρακτικές που εδραιώνουν διαρκώς μια τάση προς την ιδιωτικοποίηση.** Επιπλέον, τα αποτελέσματα της μελέτης έδειξαν ότι οι δαπάνες των ελληνικών νοικοκυριών για την εκπαίδευση είναι σχετικά υψηλές, μιας και η οικονομική κρίση συνεχίζει να ασκεί σημαντική πίεση στους γονείς. Σχεδόν το 50% συμφωνεί ότι **η σκιώδης εκπαίδευση υπονομεύει τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της δημόσιας εκπαίδευσης.** Επιπλέον, ένας ακόμα λόγος για την αυξανόμενη τάση της ιδιωτικοποίησης της εκπαίδευσης στην Ελλάδα οφείλεται στην αδυναμία του κράτους να προστατεύει τον ρόλο και την αποστολή της δημόσιας εκπαίδευσης.

Τα παραπάνω στοιχεία υποδεικνύουν ότι τα έξοδα για την εκπαίδευση είναι πολύ υψηλά για την ελληνική οικογένεια.

Οι μελλοντικοί δάσκαλοι εξέφρασαν έντονα επικριτικές απόψεις για τα δημόσια και ιδιωτικά χαρακτηριστικά

της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Διαφαίνεται, όμως, **μια σαφής προτίμηση προς τη δημόσια εκπαίδευση μεταξύ μελλοντικών εκπαιδευτικών** για οικονομικούς ή/και ιδεολογικούς λόγους. Αυτές οι εκφρασμένες προτιμήσεις δείχνουν μια θετική προδιάθεση προς την υιοθέτηση κοινωνικών πολιτικών στήριξης του δημοσίου σχολείου και του κοινωνικού κράτους.

Η ανάλυση του περιεχομένου των αποφάσεων και των κειμένων των αποφάσεων και των κειμένων της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδας (Δ.Ο.Ε.) και της Ομοσπονδίας Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης (ΟΛΜΕ) που αφορούν στην ιδιωτικοποίηση της ελληνικής δημόσιας εκπαίδευσης έχουν δείξει ότι οι δύο κορυφαίες συνδικαλιστικές οργανώσεις στον τομέα της δημόσιας εκπαίδευσης έχουν επισημάνει έγκαιρα την σημαντική εξασθένηση του κράτους πρόνοιας. Συχνά γίνεται αναφορά στον κίνδυνο της δημιουργίας αρνητικών στάσεων απέναντι στα χαρακτηριστικά του δημόσιου εκπαιδευτικού συστήματος της Ελλάδας. Ως εκ τούτου, καταγγέλλουν συστηματικά τις προσπάθειες ιδιωτικοποίησης της δημόσιας εκπαίδευσης.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τα πολιτικά επιχειρήματα και της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδας (Δ.Ο.Ε.) και της Ομοσπονδίας Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης (ΟΛΜΕ), όπως καταγράφονται στα δημόσια κείμενα και τις δηλώσεις τους κατά της εμπορευματοποίησης και ιδιωτικοποίησης της εκπαίδευσης **έχουν στόχο την προστασία των ανθρωπίνων και των πολιτικών δικαιωμάτων και, στη συνέχεια, της προστασίας της κοινωνικής συνοχής, θεωρώντας την εκπαιδευτική διαδικασία ως αναμφισβήτητο δημόσιο αγαθό.**

Η έρευνα αποτυπώνει τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τους παράγοντες που ευθύνονται για την άνοδο της ιδιωτικοποίησης στη δημόσια εκπαίδευση. Οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν ότι ένας από τους παράγοντες που ευθύνονται για την ιδιωτικοποίηση της εκπαίδευσης είναι η έλλειψη προσωπικού στη δημόσια εκπαίδευση. Σύμφωνα με τα ευρήματα επίσης σημαντικοί παράγοντες είναι η έλλειψη υποδομών, η δυσπιστία των γονέων προς της δημόσια εκπαίδευση και η ελλιπής χρηματοδότηση της δημόσιας εκπαίδευσης.

Επίσης εξίσου σημαντικός παράγοντας ανόδου της ιδιωτικοποίησης είναι το «προνομιακό» πλαίσιο κάτω από το οποίο επιτρέπεται να λειτουργεί η σκιώδης εκπαίδευση στην Ελλάδα. Πολλές κυβερνήσεις, κάτω από την πίεση ιδιωτικών συμφερόντων εμφανίζονται ανεκτικές ή παθητικές απέναντι στην εφαρμογή σχετικών πολιτικών και δημιουργία κατάλληλου περιβάλλοντος με στόχο την επιδρομή των αγορών στη δημόσια εκπαίδευση.

Όψεις και τάσεις μιας αναδυόμενης ιδιωτικοποίησης

▶ Προτάσεις

Σύμφωνα με τα συμπεράσματά μας, στην Ελλάδα οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση περιορίζονται με την πάροδο του χρόνου μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Αντίθετα, οι δαπάνες για τη σκώδη εκπαίδευση αυξήθηκαν (οι δαπάνες για τη σκώδη εκπαίδευση ως ποσοστό των δαπανών για τη δημόσια εκπαίδευση είναι περίπου στο 34,7%). Σημαντικοί παράγοντες που ευθύνονται για την ιδιωτικοποίηση της εκπαίδευσης είναι η έλλειψη προσωπικού στη δημόσια εκπαίδευση, οι βασικές και πολλαπλές σε υποδομές και η γενικότερη στοχοποίηση των λειτουργιών της δημόσιας εκπαίδευσης από συστημικούς και μη φορείς και κέντρα πληροφόρησης. Με βάση τα ευρήματά της έρευνας, προτείνουμε μέτρα και πρωτοβουλίες ουσιαστικής στήριξης της δημόσιας εκπαίδευσης:

1. Αύξηση της χρηματοδότησης της δημόσιας εκπαίδευσης
2. Εστίαση στα περιβάλλοντα που έχουν πληγεί περισσότερο από την οικονομική κρίση
3. Ενίσχυση των μισθών των εκπαιδευτικών
4. Επιστημονική και παιδαγωγική ενίσχυση των εκπαιδευτικών
5. Εστίαση στην αντιμετώπιση κάθε εγχειρήματος στοχοποίησης και απαξίωσης της δημόσιας εκπαίδευσης, από ΜΜΕ, κυβερνήσεις, ιδιωτικούς φορείς και οργανισμούς που αποβλέπουν στην ενίσχυση της δυσπιστίας των γονέων και ευρύτερα της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στη δημόσια εκπαίδευση.
6. Ιδιαίτερη μέριμνα και πολυτροπική στήριξη των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων σε όλο το εύρος του εκπαιδευτικού μας συστήματος
7. Πολιτικά και θεσμικά μέτρα αντιμετώπισης των εκπαιδευτικών και κοινωνικών ανισοτήτων
8. Πολιτικά, οικονομικά και θεσμικά μέτρα για την ενίσχυση όλων των δημόσιων εκπαιδευτικών δομών και προγραμμάτων (π.χ. δίχρονη προσχολική αγωγή και εκπαίδευση, ολοήμερο δημοτικό σχολείο και νηπιαγωγείο, πρόσθετη διδακτική στήριξη, ενισχυτική διδασκαλία, Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας κ.α.)

Συμπερασματικά, η προσέγγιση αυτή προσφέρει ένα νέο ενδιαφέρον ερμηνευτικό πλαίσιο αιτιών, εννοιών, θεωρήσεων και πρακτικών εντός και εκτός της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας. Τέλος, είναι δεδομένο ότι χρειαζόμαστε περισσότερες μελέτες σχετικά με τους όρους και τις συνθήκες εργασίας στην εκπαίδευση και διασύνδεση της εκπαιδευτικής έρευνας με τις αποφάσεις που λαμβάνονται στο πεδίο της εκπαιδευτικής πολιτικής.

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ
ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Greek Federation of
Secondary Education
State School Teachers

Διδασκαλική
Ομοσπονδία Ελλάδας

Greek Primary Teachers'
Federation

Education International
Internationale de l'Éducation
Internacional de la Educación
Bildungsinternationale